

CỤ BÙI BẰNG ĐOÀN: TỪ VỊ QUAN THANH LIÊM TRONG TRIỀU ĐÌNH PHONG KIẾN TRỞ THÀNH CHỦ TỊCH QUỐC HỘI

1. Vị quan thanh liêm, chính trực, thương dân

Bùi Bằng Đoàn sinh ngày 19/9/1889 trong một gia đình nhà nho tại làng Liên Bạt, huyện Ứng Hòa, tỉnh Hà Đông (nay thuộc thành phố Hà Nội) - làng quê có truyền thống văn hiến, với nhiều danh nhân khoa bảng được ghi trong sử sách. Ông nội là Tiến sĩ Bùi Tuấn, hàm Thái tử Thiếu bảo, từng là giám khảo các kỳ thi Hương, giữ chức Tả Tham tri Bộ Binh kiêm Tổng đốc tỉnh Bắc Ninh. Cha là Bùi Tập từng giữ chức Tuần phủ tỉnh Hưng Hóa (một tỉnh cũ dưới thời Pháp thuộc). Do cha mẹ đều mất sớm, ngay từ nhỏ, Bùi Bằng Đoàn được người chú dượng là Dương Lâm (tức cụ Thiếu bảo Vân Đình lúc đó làm Tham tri Nha Kinh lược Bắc Kỳ) đưa về nuôi dưỡng và dạy học chữ Hán.

Khoa thi năm Bính Ngọ (1906), dưới triều Vua Thành Thái, Bùi Bằng Đoàn đỗ cử nhân. Cùng năm, phong trào Tây học rộ lên, Bùi Bằng Đoàn thi đỗ vào trường Hậu

Bồ - trường chuyên dạy và học bằng tiếng Pháp. Năm 1911 tốt nghiệp, được bổ làm Tri huyện, sau đó làm Tri phủ Xuân Trường (tỉnh Nam Định), Án sát tỉnh Bắc Ninh; Tuần phủ các tỉnh Cao Bằng, Ninh Bình.

Khi làm quan ông nổi tiếng là vị quan đức độ, thanh liêm, chính trực, chăm dân. Trên công đường ở những nơi ông làm quan, đều có treo một bảng thông báo "không nhận quà biếu". Với người nhà, ông rất nghiêm khắc, cấm tiệt việc nhận quà, nếu lỡ nhận rồi thì phải mang đi trả lại.

Lúc làm Tri phủ Xuân Trường (Nam Định) ông đã đề xuất và thực hiện việc đắp đê Bạch Long ngăn nước mặn, tạo lập được một vùng lúa, dâu rộng lớn. Ghi công đức ông, dân địa phương đã làm lễ tế sùng vị "phụ mẫu chi dân" trẻ tuổi ngay nơi nhậm chức.

Năm 1925, trước việc báo chí lên án cảnh phu đồn điền ở miền Nam bị bóc lột dã man, Chính phủ Nam triều đã cử Bùi Bằng Đoàn vào Nam bộ thanh tra các đồn điền cao su của Pháp. Ông đã tiến hành thanh tra thấu đáo, viết một bản báo cáo dày đến 100 trang bằng tiếng Pháp nêu bật lên những điều vô lý trong chính sách đối với phu đồn điền. Những kiến nghị xác đáng của bản báo cáo đã được nhà đương cục chấp nhận, giảm thiểu những chế độ hà khắc đối với công nhân đồn điền cao su thời đó.

Khi đang làm tri phủ Nghĩa Hưng (tỉnh Nam Định), ông được mời lên Hà Nội làm thông ngôn cho phiên tòa đại hình xử vụ án cụ Phan Bội Châu. Với tính cách cương trực, bên vực lẽ phải, Bùi Bằng Đoàn đã thông dịch rõ ràng, trung thực những lời nói, lý lẽ đanh thép của cụ Phan Bội Châu để rồi sau đó tòa án đã không khép được cụ Phan vào án chung thân mà giảm xuống hình thức "an trí ở Huế"

Năm 1933, ông được tuyên triệu vào Triều đình Huế làm việc và được giữ chức Thượng thư Ngự Tiền, văn phòng Nam Triều, rồi làm Thượng thư bộ Hình (Bộ Tư pháp); sung Cơ mật viện Đại thần, hàm Chánh nhị phẩm và được thăng Hiệp tá Đại học sĩ hàm Tòng nhất phẩm. Sau đó ít lâu được thăng hàm Chánh phẩm. Năm 1944, Bùi Bằng Đoàn được nhà Vua ban tặng hàm Thái tử Thiếu bảo, và tham gia Viện Cơ mật của Triều đình Huế.

Trong mười hai năm ở kinh đô Huế ông trông nom việc xử kiện tại tất cả các tỉnh Trung Kỳ, chỉ đạo việc soạn thảo các luật cho Trung Kỳ đều bằng tiếng Pháp, tiếng Việt và dịch ra chữ Hán.

2. Một lòng theo cách mạng

Tháng 3/1945, Nhật đảo chính Pháp, Vua Bảo Đại xuống chiếu thành lập Chính phủ, Thượng thư bộ Hình Bùi Bằng Đoàn đã từ chối tham gia chính phủ bù nhìn, cáo quan về sống ở Hà Đông, nhưng Chính phủ Nam Triều nhất quyết mời ông ở lại và giao giữ chức Chánh nhất Tòa Thượng thẩm ở Hà Nội.

Sau khi Cách mạng tháng Tám thành công, ngày 17/11/1945, Chủ tịch Hồ Chí Minh mời Bùi Bằng Đoàn tham gia Ban Cố vấn Chủ tịch nước, thành viên Ủy ban Nghiên cứu kế hoạch kiến thiết đất nước. Từ một vị quan dưới triều đình phong kiến, nhận thức được trách nhiệm của mình với Tổ quốc, khâm phục, kính trọng tài đức, lý tưởng

lớn lao, trong sáng và tinh thần, nghị lực đấu tranh vì độc lập dân tộc, tự do, hạnh phúc cho nhân dân Việt Nam của Chủ tịch Hồ Chí Minh và tin tưởng vào vận mệnh nước nhà, cụ Bùi Bằng Đoàn đã nhận lời tham gia Ủy ban kiến thiết quốc gia; tham gia Ban Cố vấn riêng của Chủ tịch Hồ Chí Minh; rồi trở thành Trưởng ban Thanh tra đặc biệt của Chính phủ theo Sắc lệnh số 80/SL số 31/12/1945. Với kinh nghiệm của mình, ông đã tham mưu kịp thời chấn chỉnh những bất cập trong hoạt động của bộ máy nhà nước, giúp giữ nghiêm kỷ cương phép nước, chấn chỉnh đội ngũ cán bộ trong cơ quan chính quyền; tham mưu cho Chính phủ ban hành những sắc lệnh có tác động tích cực đến đời sống xã hội.

Tại kỳ họp thứ 2 của Quốc hội (28/10/1946 - 9/11/1946) ông được bầu làm Trưởng ban Thường trực Quốc hội. Trên cương vị này, ông đã phát huy vai trò, trách nhiệm và những đóng góp cho hoạt động lập pháp, đặc biệt là việc tập hợp lực lượng đoàn kết toàn dân, kháng chiến chống Pháp. Ông đã tham gia bàn bạc góp ý kiến các chủ trương, chính sách lớn của Chính phủ và tham gia giám sát các công việc của Chính phủ thực hiện công cuộc kháng chiến kiến quốc, tham gia đóng góp cải tổ nhân sự của Chính phủ năm 1947.

Năm 1947-1948, Bùi Bằng Đoàn hoạt động ở chiến khu Việt Bắc. Tháng 8/1948, vì bị bệnh nặng, Chủ tịch Hồ Chí Minh ra lệnh đưa ông về Liên khu 3 chữa trị. Ngày 13/4/1955, ông qua đời tại Hà Nội, hưởng thọ 66 tuổi. Do những công lao, cống hiến to lớn đối với dân tộc, Bùi Bằng Đoàn đã được Chủ tịch nước Việt Nam Dân chủ Cộng hòa tặng thưởng Huân chương Độc lập hạng nhất, Huân chương Kháng chiến chống Pháp hạng nhất.

Từ Thượng thư bộ Hình Nam triều nổi tiếng thanh liêm, chính trực, cụ Bùi Bằng Đoàn đã vượt qua những định kiến của thời cuộc để tham gia chính quyền cách mạng. Tấm lòng tận trung với nước, tận hiếu với dân của ông là một tấm gương sáng để chúng ta kính trọng và noi theo.

Kỷ niệm 130 năm ngày sinh cụ Bùi Bằng Đoàn là dịp để chúng ta ôn lại cuộc đời, sự nghiệp và tôn vinh công lao, cống hiến to lớn của Cụ đối với đất nước; qua đó giáo dục truyền thống yêu nước, niềm tự hào, tự tôn đất nước và tinh thần đại đoàn kết toàn dân tộc; cổ vũ, động viên các tầng lớp nhân dân tích cực học tập, lao động, công tác và chiến đấu góp phần thực hiện thắng lợi các mục tiêu, nhiệm vụ xây dựng, phát triển và bảo vệ đất nước.

Bài và ảnh: ThùyTrang (St)